

35. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı ve Reşideddin Oğuznamesi'nde eşya simgeçiliği

Şükrü OLCAY¹

APA: Olcay, Ş. (2022). Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı ve Reşideddin Oğuznamesi'nde eşya simgeçiliği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 559-570. DOI: 10.29000/rumelide.1104567.

Öz

Bu çalışmada, Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı ve Reşideddin Oğuznamesi'ndeki bazı eşyaların, destan kahramanı ve onun devletinin gelişim evrelerinde özel anlam ve işlevlere sahip oldukları savı ileri sürülmüştür. Sözü edilen iki metin, yorumsamacı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Eşyaların metnin bağlamında kazandıkları anlamlar ve temsil ettikleri gelişim evreleri bu yöntemle incelenmiştir. Bu bakış açısıyla ele alınan destanda, genellikle metnin bağlamından yola çıkılmıştır. Ayrıca, incelenen destan metinlerinin ortaya çıkış ve yazıya geçiriliş koşulları da göz önünde bulundurulmuştur. Eşyaların simgesel dilini daha iyi anlayabilmek amacıyla bazı eşya isimlerinin etimolojisine de dikkat çekilmiştir. Bu makalede öncelikle çalışmanın genel çerçevesi çizilip inceleme yöntemleri ortaya konmuştur. Ardından yöntem olarak kullanılan yorumsamacılığın tarihi gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak Oğuz Kağan'ın ve onun toplumunun gelişim süreçlerine paralel olarak değişen ve gelişen eşyalar -öz bilinç kazanma ve erginleşme, toplumsallaşma, teknolojik gelişme ve kültürel yaratım evrelerinde- incelenmiştir. Sonuç olarak, destan kahramanı eşya arasında organik bir bağın bulunduğu saptanmıştır. Söz konusu iki metinde bazı eşyaların Oğuz Kağan'ın/Han'ın ve onun devletinin gelişim evrelerini simgelediği belirlenmiştir. Oğuz Kağan/Han'ın erginlenme ve öz bilincini kazanma evresini ok, yay, kılıç, kalkan ve kargı; toplumsallaşma ve devlet kurma evresini otağ/kurkan (çadır), bayrak (duğ), hilat ve altın kürsü simgelemiştir. Devletin teknolojik gelişme evresini tekerlek, araba, gemi ve sal; kültür yaratma evresini altın yay, üç gümüş ok, kırk kulaçlık direkler, altın ve gümüş tavuklar ile ak ve kara koyunlar simgelemiştir. Oğuz Kağan/Han ve onun devleti gelişip olgunlaştıkça eşyaların buna paralel olarak basitten karmaşığa, somuttan soyuta bir gelişim gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Oğuz Kağan/Han, Oğuzname, simgeçilik, hermeneutik, destan

Object Symbolism in the Oguz Kagan Epic with Uyghur Letters and Reshideddin Oguzname

Abstract

In this study, it is set out from the view that some objects in the Oguz Kagan Epic with Uyghur Letters and the Reshideddin Oguzname have special meanings and functions in the developmental stages of the epic hero and his state. The two texts mentioned are handled with a hermeneutic approach. The meanings of the objects in the context of the text and the developmental stages they represent were examined with this method. The epic handled by this approach is generally based on the context of the text. In addition, the conditions of the emergence and writing of the texts were also taken into consideration. To better understand the symbolic language of the objects, attention was drawn to the

¹ Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü (İstanbul, Türkiye), sukruolcay1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2068-3289 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 04.03.2022-kabul tarihi: 20.04.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1104567]

etymology of some object names. In this article, first, the general framework of the study was drawn, and the examination methods were revealed. Then, information is given about the historical development of hermeneutics, which is used as a method. Finally, the objects that change and develop in parallel with the development processes of Oguz Kagan and his society -in the stages of self-awareness and maturation, socialization, technological development, and cultural creation- are examined. In this study, it has been concluded that there is an organic connection between the development of the epic hero and the object. In the two texts in question, some objects symbolize the developmental stages of Oguz Kagan/Khan. While the arrow, bow, sword, shield and spear symbolized the phase of initiation and self-consciousness of Oguz Kagan/Khan, the marquee, flag khilat and golden rostrum symbolized the socialization and state-building phase. The wheel, cart, ship and raft symbolized the technological development phase of the state. The golden bow, three silver arrows; forty-fathom poles, golden and silver chickens and white and black sheeps symbolized the culture creation phase. As Oguz Kagan/Khan and his state developed and matured, it was determined that the objects showed a parallel development from simple to complex, from concrete to abstract.

Keywords: Oguz Kagan/Khan, Oguzname, symbolism, hermeneutics, epic

Giriş

Destan metinleri yarı mitik yarı tarihsel yapılarıyla, ait oldukları toplumların ortak hafızasının ürünüdür. Bu metinlerden hareketle toplumların bilincindeki ve bilinçaltındaki izlekleri takip edebilmek mümkün olsa da bunu başarabilmek oldukça zor ve donanım isteyen bir iştir. Bu metinlerden hareketle özelden ait olduğu toplumun, genelde ise insanlığın düşünme, anlam verme ve kurgulama tarzını takip edebiliriz.

Metinler, çeşitli yollarla tahlil edilebilir. Bunlardan birisi metni, onun dışa dönük yüzünü temel alarak ele almaktır. Bu metot, metnin tarihsel gerçeklik boyutunu, yaratım şartlarını, içinden çıktığı toplumun kültürünü kısaca metni var eden tüm unsurları göz önünde bulundurur. Bu yolla metnin topluma ve genelde insanlığa verdiği mesaj anlaşılmasına çalışılır.

Bir diğer yaklaşım ise metnin kendi içsel anlamını aramaktır. Bu yaklaşım, metni kendine ait unsurlarıyla kapalı bir evren gibi düşünerek onu kendi içinde değerlendirir. Metnin akış şeması, kahramanın gelişimi, kahramanın doğayla ve kendisiyle olan ilişkisi metin boyunca bize çeşitli mesajlar verir. Metin âdeta kendi üstüne kapanmıştır ve onu çözmek için yine metnin içine bakmak gerekecektir.

Bu çalışmada Uygur harfleriyle yazılmış olan Oğuz Kağan Destanı² ile Reşideddin Oğuznamesi olarak bilinen Oğuz Destanı'nda³ eşyaların bize ne anlatmak istediğinin peşinde olacağız. Eşyaların kullanım amaçları, kahramanla olan ilişkileri ve eşyaya yüklenen anlam nedir, soruları üzerinde durulacaktır. Bu sorulara cevap bulmaya çalışırken yorumsamacı bir yöntem benimsenmiştir. Yukarıda sözü edilen iki inceleme tekniği de bu yöntemle uygulanmıştır. Kimi zaman metnin dışa dönük anlamından hareketle, kimi zaman metnin kendisinden hareketle, yeri geldiğinde de kelimelerin dilini anlamak ve bize neler anlatmış olabileceklerini tahmin etmek için onların rağbet görmüş etimolojilerinden hareketle mesajları çözmeye çalışacağız.

² Bang, W. & Rahmeti, R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

³ Togan, A. Z. (1982). *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili* (2. b.). İstanbul: Enderun Kitabevi.

Oğuz Kağan Destanında Oğuz Kağan'ın bilinç düzeyi ve uygarlık seviyesi ile eşyaların anlamsal ve işlevsel değerlerinin değişimi bir paralellik gösteriyor olabilir mi? Bu fikirle yola çıkılırken Oğuz Kağan Destanı'nın iki nüshası yorumsamacı bir anlayışla incelenmiştir.

Çalışmanın asıl amacına geçmeden önce yöntem olarak benimsenen hermeneutiği (yorumsamacılık) ana hatlarıyla ele almakta fayda vardır. Hermeneutik, kelime anlamı olarak açıklama, bildirme, tercüme etme, yorumlamadır (Gadamer, 1995: 11). Bir teori olarak hermeneutik ise insan eylemlerini, kurumları, metinleri, kısaca insan ile ilgili olan her şeyi yorumlama sanatıdır (Cevzici, 1999: 413). İngilizce *hermeneutics*, Fransızca *hermenutique*, Almanca *hermeneutik* kelimeleri ile karşılanan bu terim Türkçeye *yorumsamacılık* olarak da çevrilmiştir. Yorumsamacılık teorisi, 19. yüzyılda pozitivistlerin olguları açıklamak amacıyla kullandığı bilimsel yöntemlerin tarih, sosyoloji vb. insani bilimlere uygulanamayacağı fikri ile son halini almıştır (Cevzici, 1999: 413). Ancak bu teorisin tarihi geçmişi çok daha eskilere dayanır. Hermeneutik sözcüğü, antik Yunanca *hermeneuion* "açıklama, çevirme" fiilinden ve bu fiilin faili olan *hermeneutes* "açıklayıcı, çevirici" şeklinden türemiştir (Hermeneutic, t.y.; Zimmermann, 2020: 13). Ayrıca bu kelime, tanrılar ile insanlar arasında elçilik yapan Hermes'le de ilişkilendirilir. Hermes, tanrılarının mesajlarını ölümlülere ulaştırılan bir elçidir. Ancak onun fanilere aktardığı sözler, tanrılarının mesajlarının olduğu gibi aktarılmasından ibaret değildir. Hermes, tanrılarının mesajlarını iletirken onları aynı zamanda açıklar (Gadamer, 1995: 11). Bu mesajları, insanların anlayabilecekleri şekilde tercüme edip aktarır.

Özetlemek gerekirse hermeneutik, açıklamak, bildirmek, tercüme etmek anlamına gelen *hermeneuion* fiilinden türemiş olan ve haberci Hermes'le de ilişkilendirilen bir terimdir. Antik Yunan'da tanrısal ve kutsal olanın açıklanması anlamında kullanılan terim, Orta Çağ'da da buna yakın olarak kutsal kitapların ve metinlerin açıklanması amacına hizmet etmiştir. Reform hareketiyle birlikte üstün zümrenin tekelinden çıkmış olsa da normatif işlevini devam ettirmiştir. 18. yüzyılda Schleiermacher ile birlikte kutsal metinlerin dışında da kullanılmaya başlanmıştır. 19. yüzyılda Dilthey'in katkıları ile insani bilimlerin tümü için bir yöntem olarak ortaya konmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde Gadamer ile birlikte insanla ilgili olan her şeyi anlamlandırmada bir araç olarak görülmeye başlanmıştır.

Hermeneutiğin gelişimi ve değişimi elbette bundan ibaret değildir. Felsefenin konusu olarak Nietzsche, Freud, Foucault, Frankfurt Okulu, Heidegger, Habermas daha birçok filozof tarafından ele alınıp tartışılmıştır. Ancak hermeneutik, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmadığı için konu ana hatlarıyla açıklamakla yetinilmiştir. Daha geniş bilgi için bakınız: (Zimmermann, 2020; Bauman, 2017; Öztürk, 2020; Gadamer, 1995; Cevzici 1995).⁴

1. Oğuz Kağan Destanı'nda eşya simgeçiliği

Mitten destana geçiş döneminin ürünü olan Oğuz Kağan Destanı'nda (Gümüş, 2020: 134) eşyalar ve aletlerin büyük bir kısmının simgesel anlamları olduğu görülebilmektedir. Bu destanda eşyaların seçimi rastgele değil bilinçlidir. M. Kaplan'ın (2019: 75) da belirttiği gibi edebi eserlerdeki motif, sembol, alegori ve imajların büyük bir kısmını eşya ve aletler oluşturmaktadır.

Oğuz Kağan Destanı'nın iki ayrı yazmasında kullanılan simgesel eşyalar dört başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklardan ilki, kahramanın erginleme/öz bilincini kazanma ve hükmetme araçları

⁴ Ayrıca bakınız: Gadamer, H. G. (2008). *Hakikat ve yöntem*. (Çev. Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan), İstanbul: Paradigma.

Foucault, M. (2018). *Hermeneutiğin Kökeni*. (Çev.: Şule Çiğtaş Solmaz), İstanbul: Ayrıntı.

Palmer, R. E. (2016). *Hermeneutik*. (Çev: İbrahim Görener), İstanbul: Anka.

ya da kişisel eşyalar'dır. Bu başlık altında Oğuz'un şahsi eşyaları olan ok, yay, kılıç, kargı ve kalkan ele alınmıştır. İkinci başlıkta, toplumsal birlikteliğin ve devletin simgesi olan eşyalar işlenmiştir. Bu eşyalar, otağ/kurikan (çadır), bayrak (duğ), hilat ve altın kürsüdür. Üçüncü başlıkta teknolojik gelişmenin temsili olan eşyalar ele alınmıştır. Bunlar, tekerlek, araba, gemi ve saldır. Son başlıkta ise kültürel yaratımın nesnesi olan eşyalar incelenmiştir. Bu eşyalar ise altın yay, üç gümüş ok; kırk kulaçlık direkler, altın ve gümüş tavuklar ile ak ve kara koyunlar olarak tespit edilmiştir.

1.1. Kahramanın erginleme/öz bilincini kazanma ve hükmetme araçları ya da kişisel eşyalar: ok, yay, kılıç, kargı ve kalkan

İnsan doğayla mücadelesinde aletlere ihtiyaç duyar. Destanımızda bunların başlıcaları, avlanmak ve korunmak amaçlı silahlardır. Hem Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nda hem de Reşideddin Oğuznamesi'nde silahlar geniş yer tutmaktadır. Söz konusu silahlar ok, yay, kılıç, kargı ve kalkandır. Reşideddin Oğuznamesi'nde bu silahlar ilk kez, kahramanın gelişim evresinde zikredilir: "Ok atmada, kargı kullanmada, kılıç çalmada ve bilgi hususunda âleme ün olacak şekilde gelişme gösterdi." (Togan, 1982: 18). Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nda bu aletler ilk defa, Oğuz'un canavarı öldürmeyi kafasına koyup ava çıktığı sahnede ortaya çıkar:

"Bu gergedanı avlamak istedi. Günlerden bir gün ava çıktı. Kargı, yay, ok, kılıç ve kalkanla ava gitti."
(Bang ve Rahmeti, 1936: 11).

Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nda, çeşitli denemelerin sonunda Oğuz gergedanı, kalkanı ve kargısı sayesinde öldürür. Kılıç ile kafasını keser. Yine geri döndüğünde bir ala doğanın gergedanın bağırsaklarını yediğini görür ve onu da yayı ve oku ile öldürür (Bang ve Rahmeti: 1936: 13).

Kılıç, kalkan ve kargı yakın mesafe; ok ve yay kısa mesafe çarpışmaları içindir. Reşideddin Oğuznamesi'nde kalkandan ve yaydan söz edilmemiş olsa da kılıç ile kalkanı aynı ok ve yay gibi ayrılmaz bir ikili olarak düşünmek gerekir. Bunlardan biri öteki olmadan düşünülemez. Dolayısıyla bu iki silahın da her iki metinde, üstü kapalı bir şekilde de olsa, geçtiğini söyleyebiliriz.

Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz, canavarı öldürmek için çeşitli tuzaklar kurarak ve aletlerini ustaca kullanarak canavarı öldürdükten sonra bir monoloğa girer. Oğuz, düşündüklerini sesli bir şekilde dile getirmektedir:

"Sonra dedi ki: '(Gergedan) ayıyı yedi, geyiği yedi. Kargım onu öldürdü: Demir olsa (olduğu için). Gergedanı ala doğan yedi. Yayım, okum onu öldürdü: Bakır olsa (olduğu için) dedi.'" (Bang ve Rahmeti, 1936: 13).

Karşılaştığı bir sorunu savaş araçları ve bilgisi sayesinde çözüme kavuşturan Oğuz, iç muhasebesini yapar. Gerçekleşen eylemi zihninde teraziye vurur. Metnin buraya kadar olan kısmında Oğuz ilk kez canavarı alt etmek için düşünmüş ve kurgulamıştı. Ancak buradaysa ilk kez düşündüğünün üstüne düşünen insanı görürüz. Silahlarını ve düşmanını tanımlar ve onları niteler. Aralarında sebep sonuç ilişkisi kurar. Reşideddin Oğuznamesi'nde de Oğuz, silah kullanmada ve bilgi hususunda dünyaya ün salacak derecede gelişmiştir. Burada, bilgi kavramı bize metin tarafından apaçık verilir. Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı'nda ise kahramanın bilgeliği dolaylı yoldan sezdirilmiştir. Bu iki metni paralel bir okumayla ele alırsak, kahramanın erginlenmesi, başka bir deyimle bilinç kazanması, silahlar ve bilgi ile gerçekleşmiştir. Alet kullanabilen ve düşündüğünün üstüne düşünebilen bir insan söz konusudur. Kahraman amaca yönelik, işlevsel ve -destanın ileriki aşamalarında göreceğimize kıyasla- basit kalan aletlerle ilk uyanışını gerçekleştirmiş ve gözlerini açmıştır. Oğuz, öz bilincine daha yeni kavuşmuşken

kullandığı eşyalar da onun bilinç düzeyiyle aynı doğrultuda iptidaidir. Erginlenmesini gerçekleştiren kahramanımızın (Campbell, 2010: 113) bu sınavda en büyük yardımcıları onun şahsi eşyaları olmuştur.

Oğuz'un şahsi silahları destan boyunca onun elindedir. Oğuz büyük seferlerine başlamadan önce verdiği büyük şölende bir nutuk atarken silahları yanında ve dilindedir: "Ben sizlere oldum kağan. Alalım yay ile kalkan." (Bang ve Rahmeti, 1936: 17). Urum Kağan'ı yenerken: "Okla, kargı ile ve kılıçla vuruştular." (Bang ve Rahmeti, 1936: 21). Çürçet Kağan ve onun halkı ile vuruşurken: "Okarla, kılıçlarla vuruştular." (Bang ve Rahmeti, 1936: 27). Devletini oğullarına bırakıp veda ederken: "Çok vuruşmalar gördüm. Çok kargı ve çok ok attım." (Bang ve Rahmeti, 1936: 33).

Reşideddin Oğuznamesi'nde de -İnal Han'ı mağlup ederken: "Bunun ardından yağmur gibi ok yağdırdılar. Böylece Oğuz galib geldi ve İnal Han'ı öldürdü; memleketini aldı." (Togan, 1982: 22). Kılbarak ülkesi ile savaşırken: "Sonra da düşmanların burunları ve vücudlarının kenarları çıplak ve tutkalsız olduğundan oralarına ok yağdırdık." (Togan, 1982: 25-26). Dimeşkililer'in vergisini yay olarak belirlerken: "Verginizi yay olarak kararlaştıracağım ve yaydan başka sizden beklediğim bir şey yok." (Togan, 1982: 40). İsfahanlılar ile savaşırken: "Kılıç çekip Oğuz'un ordusu ile savaşa koyuldular." (Togan, 1982: 43)- bu silahlar her zaman Oğuz'a yoldaşlık etmişlerdir.

Gözlerini dünyaya bu silahlarla açan Oğuz, onları her zaman yanında bulundurmıştır. O, dünyaya hükmederken ve sorunların üstesinden gelirken bu silahlar onun birinci derecede yoldaşları olmuştur. Bu gereçler, kişiseldir ve başkaları tarafından kullanılamazlar. Bireyin öz bilinci misali paylaşamaz ve aktarılamazlar.

Bu eşyalardan ok ile yayın ayrı bir yeri vardır. Bu iki alet destan boyunca farklı görevlerde kullanılmışlardır. Destanın başında avlanmak için kullanılırken devamında savaş gereci olarak kullanılmış ve nihayetinde simgesel bir değer yüklenip cihan hâkimiyetini sembolize etmişlerdir (Kaplan, 2019: 77).

1.2. Toplumsal birlikteliğin ve devletin simgesi olan eşyalar: otağ/kurikan (çadır), bayrak (duğ), hilat ve altın kürsü

Oğuz Kağan destanın başında beşerden insana, çocuktan ergine, bilinçsizlikten bilinç durumuna geçtikten sonra artık sahneye bir önder olarak çıkar. Bu bölümde onu büyük bir toyda halkına şiirsel bir dille seslenirken görürüz. Büyüyen Oğuz, artık toplumsallaşma evresindedir ve toplumun öncüsü rolüne soyunmuştur. Bu ana kadar destanda kişisel silahlardan ve yine kişisel bir eşya olan bel bağından haberdar olmuştuk. Oğuz'un toplumla kaynaşmasından sonra ise artık maddi kültür unsurları sayabileceğimiz eşyalar destana girmeye başlar. Bunlar çadır (kurikan)/otağ, bayrak, hilat ve altın kürsü gibi eşyalardır.

Reşideddin Oğuznamesi'nde otağla daha Oğuz'un doğumunda karşılaşırız. Bu bölümde Oğuz, bir otağda doğduğu için isminin Oğur olması gerektiğine kanaat getirir (Togan, 1982: 18). Bununla birlikte Reşideddin Oğuznamesi'nin Uygur harfli nüshaya kıyasla daha geç dönemde yazıldığını ve destanın İslami versiyonu olduğunu da unutmamak gerekir. Bu metinde Oğuz, âdeta doğuştan ergin/ermiş olarak doğar. Neredeyse bir peygamber mertebesine çıkarılmış olan Oğuz (Aça, 2009: 68) bireyleşme sürecini tamamlayarak doğmuştur.

Otağ, toplumun çekirdeği ve bireyin toplumsallaşmasının ilk mecrası olan ailenin yarı kutsal alanı olan evidir (Lvova vd., 2013: 69). İster İslamiyetten önce ister sonra olsun Türklerde çadır veya otağ ailenin

birliğini sağlayan kutsal bir alandır (Ögel, 2000b: 5). Otağ kelimesi Nişanyan'a göre Eski Türkçedeki ot/od (ateş) kelimesinden türemiştir. Bu kelime aynı zamanda Türkiye Türkçesi'nde kullanılmakta olan oda kelimesinin de arkaik şeklidir (Nişanyan, 2020). Ateşle ilişkilendirilen bu yapının merkezinde yemeğin piştiği ve etrafında toplanan ocak bulunur. Ailenin yaşamı bu alanda ocağın etrafında geçer. Ocak aynı zamanda aile, soy anlamına da gelmektedir. Bugün ailesi yok olmak, soyu tükenmek anlamına gelen ocağı sönmek deyiminde de bu söz yaşamaya devam etmektedir. Otağ kelimesi bugün bütün evi karşılama da evin bir bölümü olan oda kelimesinde varlığını sürdürmektedir. Eski Türklerde otağın/çadırın toplumsal birlikteliği sağlayan mekanlardan biri olduğunu Dede Korkut Kitabı'nda da görmek mümkündür. Boğaç Han Boyu'nun girişinde Bayındır Han'ın yılda bir kez büyük bir toy düzenlediği ve Oğuz beylerinin bu toyda bir araya geldikleri anlatılırken bir de üç ayrı renkte kurulmuş otağlardan söz edilir. Buna göre ak, kara ve kızıl çadırlar kurulmuş. Oğlu olan ak çadıra, kızı olan kızıl çadıra, oğlu ya da kızı olmayan beyler ise kara çadıra layık görülmüştür (Ergin, 2004: 77). Ailenin ve milletin toplanma ve sosyalleşme alanı olan otağ Oğuz Kağan Destanı'nda da aynı özelliklere sahiptir.

Bayraklar, toplumların tarihten günümüze kadar kutsal saydığı ve ait oldukları milleti simgeleyen alametlerdir. Onlar temelde üzerinde şekiller veya renklerin olduğu nesnelere olmakla birlikte yüksek değerdedirler. Türkçede bayrak kelimesi bat(ır)mak fiilinden türeyerek, baturak (batırılan nesne) şeklinde ortaya çıkmıştır (Nişanyan, 2020). Kelime, Türkçe'deki y/t/d değişimiyle bayrak halini almıştır. Bu eşya da yerine getirdiği fiille tanımlanmıştır. Özellikle savaş zamanlarında ucuna flama bağlanmış bir mızrak toprağa saplanıp orasının bayrağı batıran halka ait olduğunu gösteren bu nesne, zamanla kutsallık kazanmıştır. Bayrak ve tuğ kelimeleri kimi zaman birbirinin yerine kullanılmıştır (Ögel, 2000a: 231). Bayraklar yere batırılıp gökte dalgalanarak yeri ve göğü birleştirme (Ögel, 2000a: 231), batırılan toprağın aşağısı ve yukarıyla bayrağı batıran halka ait olduğunu gösterme özelliğine sahiptir. Milletler, savaşta dalgalandırdıkları bu bayrakları barış zamanlarında da muzafferliklerinin ve özgürlüklerinin bir simgesi olarak göndere çekmişlerdir.

Oğuz bir öndere dönüşüp dünyanın büyük kısmını ele geçireceği sürecin ilk fitilini ateşlediği o manzum konuşmasında, duğ (bayrak) ve kurikan (otağ, çadır) sembollerini güneş ve gökle özdeşleştirerek ülküsünün sınırlarını olabildiğince genişletmiş olur: "Daha deniz daha müren. Güneş bayrak, gök kurikan." (Bang ve Arat, 1936: 17).⁵ Burada göğün kurikan (otağ, çadır), güneşin bayrak yapılmak istenmesi cihan hâkimiyeti amacını sembolize eder (Kaplan, 2019: 80). Bütün cihana hükmeden bir imparatorluğun çadırı/otağı dünyayı tamamen çevreleyen gökler olacaktır. Bu devletin bayrağı da gökteki en parlak cisim olan güneş olacaktır.

Reşideddin Oğuznamesi'nde ise böylesi toplumsal değeri olan eşyalara Oğuz'un hükümdarlığından sonra rastlıyoruz. Çünkü Uygur Harfli nüshada Oğuz, babalıktan önderliğe birdenbire geçerken etrafındaki eşyalar da aynı hızla değişmiştir. Reşideddin Oğuznamesi'nde hikâye, görece yavaş akmaktadır. Dolayısıyla bu eşyaların ortaya çıkışı da daha geç olmuştur.

Oğuz Han, savaşta başarılı olan beylerine hilat giydirmektedir. İslam dünyası geleneklerinden olan hilat, bir çeşit kürk olup padişah tarafından ihsan edilirdi. Bu kürk, bir çeşit resmi üniforma görevi görürdü (Pakalın, 1993: 343). Hilat, işlemeleri ve kürkü dolayısıyla değerli olup hediye olarak başka ülkelerin yöneticilerine de gönderilmiştir. Oğuz, Frenk ülkesini nasıl ele geçireceğini Tekfur'a danıştığında Tekfur

⁵ Düzenlenen büyük toyda yaptırılan kırk masa ve kırk sıra da kitlesel kullanıma yönelik eşyalardır. Ancak anlamsal değerleri diğer eşyalar kadar yüksek değildir.

ona bu ülkenin yöneticisine bir mektupla birlikte hilat göndermesini ve onların gönlünü kazanmasını tavsiye eder:

“Tekfur şöyle dedi: ‘Frenk ülkesini almanın yolu şöyledir: Oğuz buradan bilik ve hil’atle oraya elçiler gönderin[iz], büyüklerinin gönlünü kazanınız. Onlara hil’at giydiresinler ve vergi vermelerini söylesinler.’” (Togan, 1982: 34).

Frenk ülkesi Oğuz Han’ın hükümrânlığını kabul ettiğinde de yine Oğuz onlara iki yılda bir hilat vereceğini söyler:

“Her iki yılda uruğunuzdan bir kişi yanıma gelsin. Ben ona hil’at verip geri gönderirim. Bu söz bittikten sonra onları bu ülkenin usulüne göre ve vergi miktarını tayin ederek geri gönderdi.” (Togan, 1982: 37).

Frenk ülkesinden sonra Rum ülkesini de almak isteyen Oğuz’un ordusu, bu sefer dirençle karşılaşır. Ancak sonunda pes eden Rum ülkesi de Oğuz’un boyunduruğu altına girmeyi kabul eder. Oğuz, bu ülkenin barış isteyen heyetine de hilat giydirip onları gönderir: “Bu heyete hil’at giydirip yola çıkardı.” (Togan, 1982: 38).

Devlet erkanının sembol olarak kullandığı eşyalardan biri de altın kürsüdür. Oğuz, çocuklarına birer altın kürsü verirken beylerine de hilat vermiştir. Belli ki altın kürsü -mamul edildiği madenin değerli olması sebebiyle- daha üstün mevkidekilere bağışlanmaktadır. Hilat ise altın kürsüye nispetle düşük değerde kalmıştır. Bu yüzden yüksek mevkidekide olanlara altın kürsü ihsan edilirken mevkisi daha düşük olanlara ise hilat bağışlanmıştır. Bunun sebebini de Oğuz kendisi açıklar. Çünkü oğulları verilen her görevin altından başarıyla kalkmışlardır:

“Oğuz, oğullarının güzel işler yaptıklarını görüp onlarda olgunluk ve saadet belirtileri müşâhede edince onların şerefine bir toy verdi ve kâse sundu. Her oğluna bir altın kürsü verdi ve oğulları ile birlikte gitmiş olan beylerin hepsine hil’at giydirdi. ... İyice bildim ki, onlar padişahlığa lâyıktır; sizler de beyliğe lâıksınız. Bundan dolayı onlara altın kürsü ve size hilat verdim.” (Togan 1982: 39).

Oğuz Han’ın düzenlediği büyük toy esnasında Kara Sülük’e ulu beylik ünvanı verildiğinde ona birçok hediyeyle birlikte hilat de ihsan edildiği görülmektedir: “Kara Sülük 'Ulu Bey' (emir-i bozurg) yapıldı; hil’at, kemer, elbiseler ve pek çok mal verildi.” (Togan, 1982: 48).

Destanın giriş bölümünde Oğuz’un şahsi eşyaları ön plana çıkarken ilerleyen bölümde devlet yönetimi, aile ve toplumla ilgili eşyalar simgeselleştirilmiştir.

1.3. Teknolojik gelişmenin temsili olan eşyalar: tekerlek, araba, gemi ve sal

Oğuz, ülkesinin sınırlarını durmadan genişletirken kendisi büyük bir kağana, devleti de bir imparatorluğa dönüşmüştür. İlerleyişi sırasında karşısına sarp dağlar ve geçilmez sular gibi doğal engeller çıkmaya başlamıştır. Aynı zamanda kazanılan savaşların sonunda ganimetler o kadar çoktur ki insan ve hayvanların taşınmasıyla bitmeyecek dereceye gelmiştir. İşte bu noktada mühendislik yani teknoloji devreye girmiştir. Savaşçı bir kağan olan Oğuz’un savaşçı toplumunda icatlar da savaş meydanında yapılmıştır.

Reşideddin Oğuznamesi’ne göre, arabayı ilk defa Oğuz Kağan’ın maiyetindeki beylerden biri olan Kanglı icat etmiştir. Hatta ondan önce tekerlek bile yoktur:

“Diğer bir kavim de düşmanları yağma edip ganimet, olcay alındığında, hayvanlar bunları taşımak için yetişmediğinden Qanlı’lar yaptılar. Bundan evvel tekerlek yoktu; (arabayı) ilk defa bunlar inşa ettiler. Levazım, ağırlık ve ‘olcay’ları bunun üzerine koyarak taşıdılar, gittiler.” (Togan, 1982: 20).

Uygur Harfli nüshada ise bu olay şöyle geçer:

“Vuruşmadan sonra Oğuz Kağan'ın askerlerine, maiyetine ve halkına öyle büyük bir ganimet düştü ki, yüklemek ve götürmek için at, katır ve öküz az geldi. ... Bu becerikli usta, bir araba yaptı. Arabaya cansız ganimetleri yükledi. Arabanın ön tarafına canlı ganimetleri koydu. Onlar çektiler, gittiler.” (Bang ve Arat, 1936: 27).

Hind ve Sind ülkelerinin yakınlarındaki İकारीye’yi almak isterler. Ancak aradaki büyük nehir engel olmaktadır. Bu nehri aşmak için sal yapılıır:

“Burası derya (büyük nehir) ile büyük ve sağlam kaleler arasında bir dağdı. Nehri gemi ile geçmek imkânsızdı. Oğuz kelek tulum şeklinde sal yapılmasını emretti. Bununla nehri geçtiler ve bu tedbirle İकारीye’yi aldılar.” (Togan, 1982: 21).

Kıl-baraklılara mağlup olup geri döndükten sonra karşılarına çıkan ırmağı gemiyle geçerler:

“Döndü ve büyük bir ırmağa geldi. Askerin bir kısmı bunu gemi ve sallara binerek, bir kısmı da yüzerek geçtiler. Kıl-baraklılar köpekler gibi çıplak ve yaya olduklarından onların bu ırmaktan geçmeleri imkânsız idi.” (Togan, 1982: 25).

Oğuz, askerlerini beğenen Kıl-barak kadınlarını duyunca kaleyi içten fethetmek için gemilerle oraya üst üste elçiler gönderir. “Gemiler yaptırdı ve yakışıklı kimselerden İt-baraq’ın kadınlarına arka arkaya elçiler gönderdi.” (Togan, 1982: 26). Yine oğullarına Frenk diyarına gemiyle elçiler göndermelerini emreder. “Elçiler tayin ederek onları gemi ile geçirerek Frenklere göndermelerini emretti.” (Togan, 1982: 26).

Uygur Harfli nüshada sal, açıkça ifade edilmemiştir. Ancak bu metinde de suyun karşı tarafına geçmek için ağaçların kesilip sal göreviyle kullanıldığı anlaşılmaktadır.

“Sonra Oğuz Kağan askerleri ile İtil adındaki ırmağa geldi. İtil büyük bir ırmaktır. Oğuz Kağan onu gördü ve İtil suyunu nasıl geçeriz? dedi. Asker arasında iyi bir bey vardı. ... Gördü ki bu yerde pek çok dal ve pek çok ağaç [var]. O ağaçları kesti ve üstüne yattı [karşıya] geçti.” (Bang ve Arat, 1936: 23).

Destanın iki yazmasında tekerleği ve arabayı ilk defa Oğuz’un milletinin icat ettiği vurgulanıyor. Ayrıca sal ve gemilerin çok kısa sürelerde imal edilebildiklerini ve tek seferde birden çok geminin inşa edilebildiğini görüyoruz. Bu teknolojik gelişmelerle Oğuz, diğer devletlere karşı kolayca üstünlük sağlayabilmiştir. Metinler bize Oğuz Kağan’ın imparatorluğunun çevresindeki devletlerden çok daha yüksek bir medeniyet seviyesinde olduğunu sezdirir. Örneğin, Oğuz Kıl-baraklardan kaçıp suyu gemiyle geçerken düşmanları -bırakın bir gemileri olmasını- çıplak ve yadırlar. Önceki iki bölümde birey olma, toplumsallaşma ve devlet kurma aşamalarını geçen kahraman bu bölümde devletin teknolojik gelişmesini tamamlamış görünmektedir. Bu gelişmeyi simgeleyen eşyalar ise gemi, sal, araba ve tekerlek gibi araçlar olmuştur.

1.4. Kültürel yaratımın nesnesi olan eşyalar: altın yay, üç gümüş ok; kırk kulaçlık direkler, altın ve gümüş tavuklar ile ak ve kara koyunlar

Oğuz Kağan’ın askeri, ekonomik ve teknolojik gelişimini tamamlayan ülkesinin önünde yeni bir basamak vardır. O da kültürel gelişimdir. Oğuz’un kendisi ve ülkesi dipten tepeye doğru sürekli bir

gelişim içindeyken Oğuz'un son yıllarına geldiğimizde onun artık kenara çekilme zamanı gelmiştir. Ülkesini oğullarına bırakmak isteyen Oğuz Kağan'ı bu bölümde daha dingin daha vakur ve olgun görürüz. Savaşırken gür sesle haykıran başkahramanımız artık daha sessiz bir kişiliğe bürünmüştür. Ülkesiyle birlikte tecrübelerini de oğullarına aktarmak niyetindedir. Savaşırken bileğinin gücünü, kılıcının keskinliğini ön planda tutan Oğuz'dan ağırbaşlı ve nasihat veren Oğuz'a geçiş söz konusudur. Bu evrede, artık devletin kendi kültürünü yaratmasıyla karşı karşıyayız. Uygur harfli nüshada Oğuz Kağan'ın tecrübeli veziri Uluğ Türük, rüyasında doğudan batıya uzanan altın bir yay ve kuzeye giden üç gümüş ok görür ve bu rüyayı kağana bildirir.

“Oğuz Kağan'ın yanında ak sakallı, kır saçlı, uzun tecrübeli bir ihtiyar vardı. O, anlayışlı ve asil bir adamdı. Oğuz Kağan'ın nâzırı idi. Adı Uluğ Türük idi. Günlerden bir gün uykuda bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Bu altın yay gün doğusundan ta gün batısına kadar ulaşmıştı ve üç gümüş ok ta şimale doğru gidiyordu. Uykudan uyanınca düştü gördüğünü Oğuz Kağan'a anlattı ve dedi ki: 'Ey kağanım, senin ömrün hoş olsun: ey kağanım, senin hayatın hoş olsun. Gök Tanrı düşümde verdiğini hakikate çıkarısın. Tanrı bütün dünyayı senin uruğuna bağışlasın!'” (Bang ve Arat, 1936: 29).

Uluğ Türük'ün rüyası bir devlet kuruluş mitininin yaratılması açısından önemlidir. Bahaeddin Ögel'in bu konudaki tespiti şöyledir:

“Büyük bir imparatorluk kurulurken, devletin kuruluş felsefesini böyle bir rüyaya dayandırma ve böylece manevi bir güç kazanma, Türk devletlerinde bir gelenek halindedir. Bu inanışlar, çoğu zaman devletin kuruluş ve yücelmesinden sonra oluşturulmuşlardır.” (Ögel, 1995: 23).

Yönetme erkinin rüya yoluyla hükümdara müjdelenmesi Türk devlet geleneğinde yaygın bir durumdur. Uygurların Türeyiş efsanesinde Böğü Han'a cihan imparatoru olacağı bir rüya aracılığıyla müjdelenir. Aynı gece aynı rüyayı Böğü Han'ın veziri de görür. Bu rüyada beyazlar giyinmiş bir ihtiyar Böğü Han'a çam kozalağı büyüklüğünde bir yeşim taşı verir. İhtiyar, Böğü Han'a bu taşı muhafaza ederse dünyanın dört bir yanına hükmedeceğini söyler (Ögel, 1993: 75). Bu rüyaların en bilineni ise Osmanlı'nın kuruluş aşamasında Osman Bey'in gördüğü rüyadır. Bu rüyada bir azizin koynundan çıkan parlak bir ay Osman Bey'in koynuna girer ve Osman Bey'in göbeğinden büyük bir ağaç ortaya çıkar. Bu ağacın gölgesi tüm dünyayı kaplar (Âşık Paşazâde, 2003: 57).

Türk devlet geleneğinde yöneticinin Tanrı'dan kut alması inancı önemli bir yere sahiptir. Bu sayede hükümdar, gücünü ilahi bir kaynağa dayandırarak hâkimiyetini pekiştirir. Uluğ Türük'ün rüyası da Oğuz'un soyunun kut alması olarak okunabilir. Bu rüyanın ve altın yay ile gümüş okların anlamını bilen Oğuz, oğullarını ava gönderip onlara bu eşyaları buldurtur ve bunları oğullarına paylaşır.

“Ondan sonra sabah olunca büyük ve küçük oğullarını çağırır ve: 'Benim gönlüm avlanmak istiyor. İhtiyar olduğum için benim artık cesaretim yoktur. Kün, Ay ve Yultuz doğu tarafına sizler gidin. Kök, Tağ ve Tengiz sizler de batı tarafına gidin.' dedi. Ondan sonra üçü doğu tarafına üçü de batı tarafına gittiler. Kün, Ay ve Yultuz çok av ve kuş avladıktan sonra yolda bir altın yay buldular. Onu aldılar ve babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü. Yayı üçe böldü ve: 'Ey büyük (oğullarım), yay sizlerin olsun; yay gibi okları göğe kadar atın.' dedi. Kök, Tağ ve Tengiz çok av ve çok kuş avladıktan sonra yolda üç gümüş ok buldular. Aldılar ve babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü, okları üçe üleşti ve: 'Ey küçük (oğullarım), oklar sizlerin olsun. Yay oku attı sizler de ok gibi olun.' dedi.” (Bang ve Arat, 1936: 31).

Oğuz, oğullarının altın yayı ve üç gümüş oku -yani devleti yönetmeyi- hak etmeleri için onları bir sınava tabi tutarak ava gönderir. Av, bir tür erginlenme sınavıdır (Campbell, 2010: 113). Bu sınava geçebilen oğullar asıl ödülü hak edeceklerdir. Başarılı geçen avların ardından oğullar dönüş yolunda altın yayı ve üç gümüş oku bulurlar. Böylece devleti yönetmeye de hak kazanmış olurlar.

Reşideddin Oğuznamesi'nde bir rüya söz konusu olmadığı gibi Oğuz'un oğulları bu nesnelere tesadüfen bulurlar. Bu yazmaya göre oklar da yay gibi altındandır. Ancak paylaşırma işini yine babalarına bırakırlar.

“Bu toy sırasında kendisiyle birlikte cihangirlik seferlerine katılan ve onunla beraber sağ-salım asıl yurda dönmüş olan altı oğlu bir gün ava gittiler. Tesadüfen altın bir yay ile üç altın ok buldular. Hep beraber bunları kendi dileğine göre aralarında paylaşırması için babalarına getirdiler.” (Togan, 1982: 47).

Devletin kendi kuruluş felsefesini, kendi kültürünü inşa ettiği bu evrede eşyalar kültür ögesi olarak ön plana çıkmıştır. Ögel'in bu eşyalarla ilgili tespiti şöyledir:

“Altın yay ve gümüş oklar simgesel nesnelere. Doğudan batıya kadar uzanan altın yay, dünyanın ve dolaylı olarak da Oğuz Kağan devletinin enlemesine (horizontal) bir kesitini veriyordu. ... Kuzeye giden üç gümüş okun ise, devletin gökteki yüksekliğini göstermiş olması çok muhtemeldir. Bu da devletin dikine (vertical), boyunu veriyor demektir. Kuzey yönünde Kutup Yıldızı vardır. ... Kutup Yıldızı, Türklerce bir "Altın Kazık" veya göğün direğidir. Yine Türklerin başka inançlarına göre, Kutup Yıldızı, Tanrı'ya gidilen göğün bir kapısı veya deliği idi.” (Ögel, 1993: 285).

Altın yay, rengi ve doğudan batıya uzanması sebebiyle güneşle de özdeşleştirilebilir. Oka ise Türk kültüründe yaya kıyasla çok daha fazla anlam yüklenmiştir. Ok kelimesinden gelen ok- fiili çağırma anlamındadır (Atalay, 1986: 430). Yine ok, kimi zaman ideografik özellikler gösteren Kök Türk alfabesine de girmiştir (Tekin, 219: 23). ↓ (ok) harfi bir ok şeklinden mülhem gibidir ve ayrıca bire bir ok sesini göstermektedir. Reşideddin Oğuznamesi, bu yay ve okların sembolik anlamlarını açıklamak konusunda gayet cömert davranmaktadır:

“Babalara Oğuz yayı üçe parçalayıp daha büyük üç oğluna, üç oku da küçük üç oğluna verdi. Şöyle karar verdi: Kendilerine yay verdiği üç oğlunun soyundan gelecek kavme 'Bozoq' densin. Çünkü bunlara yayı paylaşırma için onu muhakkak parçalamak gerekti. Bozoq sözünün de zâten manası parçalamak, bozmaktır. Kendilerine ok verdiği diğer üç oğlunun neslinden gelecek kavmin lakabı 'Üçoq' olsun; bu 'üç ok' yani üç tane ok demektir. Buyurdu ki, bundan sonra oğullarından kim gelirse beraberce 'temacamişi' kılsınlar: 'Biz hepimiz bir soydunuz.' deyip orduda da kendi yerini ve rütbesini bilsinler. Bunlar da şöyle kararlaştı: Yay verdiklerinin yeri daha üstte olsun ve orduda sağ kolu teşkil etsinler. Kendilerine ok verdiklerinin yeri daha altta olup sol kolu teşkil etsinler. Zira yay padişah gibi hükmeder; ok ise ona tâbi bir elçidir.” (Togan, 1982: 48).

Destanın son kesitinde görüldüğü üzere amaçlarına ulaşmış olgun bir lider ve geniş sınırlara ulaşmış olan zengin bir imparatorluk söz konusudur. Bu evrede devlet, kendi kültür öğelerini yaratmaktadır. Buna paralel olarak sembolik değeri yüksek kültür öğelerine yer verilmiştir. Bu bölümde simgesellenen eşyalar da altın yay ve üç gümüş ok olmuştur.

Oğuz'un düzenlediği büyük toyda, ordugâhın sağına ve soluna dikilen kırk kulaçlık direkler, direklerin üzerindeki altın ve gümüş tavuklar ve bunların diplerine bağlanan ak ve kara koyunlar da simgesel değeri yüksek eşyalardır.

“Oğuz Kağan büyük ordugâh [eksik] sağ yanına kırk kulaçlık direk diktirdi, üstüne bir altın tavuk koydu, altına bir ak koyun bağladı. Sol yanına kırk kulaçlık direk diktirdi, üstüne bir gümüş tavuk koydurdu, dibine bir kara koyun bağladı. Sağ yanda Buzuk'lar oturdu, sol yanda Üçok'lar oturdu.” (Bang ve Arat, 1936: 31-33).

Bu iki direk Oğuz'un çocuklarını sembolize etmektedir (Kaplan, 2019: 80). Sağın soldan, altının gümüşten, akın karadan üstün sayıldığı aşikârdır. Tavuk ve koyunun ise sembolik anlamı açıklanmaya muhtaçtır. Sağ tarafta oturan Bozokların altın tavuk ve ak koyun ile onurlandırılmalarına karşın sol tarafta oturan Üçokların değeri, gümüş tavuk ve kara koyun ile temsil edilmiştir. Devlet yönetimi

paylaştırılırken de göğün kızından doğan Bozoklar, altın yayın sahibi olmuşlardı ve yerin kızından doğan Üçoklardan daha üstün tutulmuşlardı. Destanın kapanış kısmında betimlenen bu sahnede manevi kültür öğeleri olarak görebileceğimiz ritüeller ve eşyalar önemli yer tutmaktadır.

Destanda Oğuz'un devri biterken olgunluğa ulaşmış bir devletin kendi kültür öğelerini oluşturduğu görülmektedir. Altın yay ve üç gümüş ok hem cihan hâkimiyetini hem de devlet yönetiminin paylaşılmasını simgeleyen önemli eşyalar olmuştur. Bunlarla birlikte bu bölümde kırk kulaçlık direkler, altın ve gümüş tavuklar ile ak ve kara koyunlar simgeselleşen diğer eşyalar olmuştur.

Sonuç

Oğuz Kağan Destanı'nın iki farklı nüshasının yorumsamacı bir yaklaşımla incelendiği bu çalışma, destan kahramanının ve onunla birlikte çevresinin yukarı yönlü bir gelişim seyri içinde olduğunu gösterirken destanda geçen bazı eşyaların simgesel değerinin de bu gelişim ile paralellik arz ettiğini ortaya koymuştur.

Destanın bütün olay örgüsünün baş kahramanın etrafında dönmesi kuralına uygun olarak destandaki bazı eşyaların da doğrudan veya dolaylı olarak onunla ilgili olduğu görülmüştür.

Destanın girişinde, bilinç kazanma ve erginlenme çabası içerisindeki kahramanın elinde işlevselliği ön planda olan iptidai silahlar görülürken; kahramanın topluma katıldığı ve önder haline geldiği bir sonraki epizotta ise aile, toplum ve devlet ile ilintili kutsiyet veya resmiyet kazanmış eşyalar görülmektedir. Oğuz Kağan, devletini bir imparatorluğa dönüştürme sürecindeyken onun bu amacına hizmet edecek teknolojik araçlar sahneye girmiştir. Son epizotta ise olgunluğa erişmiş bir hükümdarın ve gelişmiş bir devletin kültürel yaratım araçları olan eşyalar okuyucuyu karşılamıştır. Kahramanın bilinç kazanma ve erginlenme evresini ok, yay, kılıç kalkan ve kargı sembolize ederken toplumsallaşma evresini ise otağ/kurikan (çadır), bayrak (duğ), hilat ve altın kürsü simgelemiştir. Devletin teknolojik gelişimini araba, tekerlek, sal ve gemi temsil ederken kültür yaratma evresi ise altın yay, üç gümüş ok, kırk kulaçlık direkler, altın ve gümüş tavuklar ile ak ve kara koyunlarla simgelenmiştir.

Oğuz Kağan/Han, beşerden insana, çocuktan ergine, bireyden öndere evrilerek kendisini gerçekleştirirken eşyalar/aletler de destan kahramanının ve devletinin gelişimine paralel olarak, basitten gelişmişe, bireysel kullanımdan toplumsal kullanıma, somuttan soyuta, işlevsellikten simgeselliğe doğru bir gelişim göstermiştir. Kimi eşyalar doğrudan veya dolaylı bir biçimde Oğuz Kağan'ın/Han'ın gelişimini simgelerken kimi eşyaların da metin içerisinde kazandıkları anlam ve üstlendikleri işlevlerin değişim içerisinde olduğu görülmüştür. Örneğin; tekerlek ve arabanın icadı Oğuz'un ve onun devletinin teknolojik gelişmişliğini temsil etmektedir. Ancak söz konusu ok ve yay olduğunda, bu eşyalar destanın başından sonuna kadar ayrı işlevlerde kullanılmıştır. Oğuz'un bireysel gelişimini tamamladığı dönemde avlanma ve korunma, toplumsallaşma ve bir öndere dönüşme evresinde savaş aracı olarak ortaya çıkmışlardır. Bununla birlikte bu eşyalar, kültür yaratımının gerçekleştiği son epizotta ise sembolik ve soyut anlamlar yüklenmiştir.

Eşya simgeçiliğinin daha açık bir şekilde tezahür ettiği nüsha, Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı olmuştur. Çünkü Reşideddin Oğuznamesi'nin daha geç dönemde kaleme alınmış ve İslamleştirilmiş olmasının yanında Uygur Harfli nüsha daha orijinaldir ve uygarlaşma sürecini daha kronolojik yansıtmıştır.

Kaynakça

- Aça, M. (2009). Oğuz Kağan ve Arı Haan Destanları Uygurlaşma Süreci Açısından Nasıl Okunabilir?. *Milli Folklor* (82). s. 59-75.
- Âşık Paşazâde. (2003). *Osmanoğulları'nın Tarihi* (Haz.: Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç), İstanbul: K Kitaplığı.
- Atalay, B. (1986). *Divânü Lugât-it-Türk Dizini "Endeks"*. Ankara: TTK.
- Bang, W. & Rahmeti, R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.
- Bauman, Z. (2017). *Hermenötik ve Sosyal Bilimler*. İstanbul: Ayrıntı.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabcacı.
- Cevzici, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Ergin, M. (2004). *Dede Korkut Kitabı I: Giriş - Metin – Faksimile*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gadamer, H. G. (1995). Hermeneutik. *Hermeneutik Üzerine Yazılar (İçinde)*. (Der. ve Çev: Doğan Özlem), İstanbul: Ark.
- Gümüş, İ. (2020). Mitik Destan: Oğuz Kağan Destanı'nda Mitolojik Unsurlar. *Mitoloji Araştırmaları II*. İstanbul: Paradigma Akademi. s. 133-148.
- Kaplan, M. (2019). Oğuz Kağan Destanı ile Dede Korkut Kitabı'nda Eşya ve Aletler. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1* İstanbul: Dergah. s. 74-97.
- Lvova, E. L. & Oktrabskaya, İ. V. & Sagalayev, U. (2013). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri* (Çev.: Metin Ergun), Konya: Kömen.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi: (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)* (Cilt 1). Ankara: TTK.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi: (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)* (Cilt 2). Ankara: TTK.
- Ögel, B. (2000a). *Türk Kültür Tarihine Giriş VI: Türklerde Tuğ ve Bayrak*. Ankara: KB.
- Ögel, B. (2000b). *Türk Kültür Tarihine Giriş VII: Türklerde Ordu, Ordugâh ve Otağ*. Ankara: KB.
- Öztürk, E. (2020). *Hermeneutiğin Öyküsü*. Ankara: Anı.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (Cilt 2). İstanbul: MEB.
- Tekin, T. (2019). *Orhun Yazıtları* (3. bs.). Ankara: 2019.
- Togan, A. Z. (1982). *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili* (2. bs.). İstanbul: Enderun.
- Zimmermann, J. (2020). *Hermeneutik*. İstanbul: Say.

Çevirim içi kaynaklar:

- Hermeneutic. (t.y.) *Online Etymology Dictionary*.
<https://www.etymonline.com/search?q=hermeneutic> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 17.02.2022)
- Nişanyan, S. (2020). Bayrak. *Nişanyan Sözlük*. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ota%C4%9F> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 04.03.2022).
- Nişanyan, S. (2020). Otağ. *Nişanyan Sözlük*. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ota%C4%9F> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 04.03.2022).